

MAREK FIAŁKOWSKI OFMConv

KWESTIA EKOLOGICZNA W DOKUMENTACH II POLSKIEGO SYNODU PLENARNEGO (1991-1999)

Za jedną z charakterystycznych cech końca XX i początków XXI wieku można uznać kryzys ekologiczny. Jest on efektem niekontrolowanego rozwoju techniczno-ekonomicznego, który nie uwzględniał równowagi praw panujących w środowisku naturalnym. Zagrożenie tego środowiska stało się wyzwaniem dla całej ludzkości, świadomość zaś, że kryzys ekologiczny jest przede wszystkim kryzysem moralnym, stanowi naglące wyzwanie dla Kościoła.

W nauczaniu Kościoła współczesnego tematyka ekologiczna obecna jest od pontyfikatu Pawła VI, a w czasie pontyfikatu Jana Pawła II, kiedy wzrosła świadomość kryzysu ekologicznego i doszło wręcz do globalizacji tego problemu, wzrasta liczba wypowiedzi związanych z tą problematyką¹

Kwestia ekologiczna – jak nazywa Jan Paweł II szeroką dziedzinę problematyki ekologicznej (CA 37; EV 42) – ujmowana jest od strony negatywnej i pozytywnej. Pierwsze ujęcie zwraca uwagę na niebezpieczeństwa wynikające z niewłaściwego korzystania z bogactw środowiska naturalnego, drugie ujęcie określa zasady i kryteria podejścia do tego środowiska. Zarówno troska o śro-

Dr Marek FIAŁKOWSKI OFMConv – adiunkt Katedry Teologii Pastoralnej Szczegółowej Instytutu Pastoralno-Katechetycznego KUL; adres do korespondencji: Klasztor OO. Franciszkanów – Dom Studiów bł. Jana Dunsza Szkota, ul. Parysa 40, 20-712 Lublin; tel. 526-75-60; e-mail: marek.fialkowski@kul.lublin.pl.

¹ Zob. B. S z k l a r c z y k. *Paweł VI i Stolica Apostolska o ochronie środowiska*. „Materiały Problemowe” 12:1978 nr 4 s. 94-103; M. F i l i p i a k. *O ochronie życia i środowiska naturalnego. Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II 1978-1993*. „Ethos” 7:1994 nr 1-2 s. 325-332; A. S k o w r o ņ s k i. „Kwestia ekologiczna” w *nauczaniu Jana Pawła II* W: *Ochrona środowiska w filozofii i teologii*. Red. J. M. Dołęga, J. W. Czartoszewski. Warszawa: ATK 1999 s. 284-287.

dowisko naturalne, jak i uświadomienie sobie następstw kryzysu ekologicznego ukazywane są w nauczaniu Kościoła współczesnego jako aktualny „znak czasu” (por. RH 15; SRS 26).

Biorąc to wszystko pod uwagę, trzeba zapytać, jaką wrażliwość na problematykę ekologiczną wykazują dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego. Na co zwracają szczególną uwagę w tej dziedzinie i jak ujmują omawianą kwestię z polskiej perspektywy. Chodzi zatem o analizę, pod kątem tematyki ekologicznej, czternastu końcowych dokumentów II Polskiego Synodu Plenarnego, rozpoczętego przez Jana Pawła II w Warszawie w czerwcu 1991 r. Prace tego synodu toczyły się nie tylko w komisjach czy na sesjach plenarnych, lecz także w małych grupach, w parafiach, w ruchach religijnych, seminariach duchownych i wspólnotach zakonnych. W sumie w Polsce powstało ponad 6,5 tys. kół synodalnych. Punktem wyjścia refleksji i dyskusji nad najważniejszymi problemami religijnymi w Polsce były wydane w 1991 r. *Teksty Robocze* rozpoczynającego się synodu² W 1996 r. Konferencja Episkopatu Polski poleciła czternastu metropoliom przygotować nowe projekty dokumentów. Na początku 1998 r. powstały projekty dokumentów końcowych³, które zostały poddane kolejnym konsultacjom i dyskusjom. Dnia 11 czerwca 1999 r. Jan Paweł II dokonał zamknięcia obrad II Polskiego Synodu Plenarnego, a dokumenty synodalne zostały, zgodnie z przepisem kan. 446 KPK, przedstawione Stolicy Apostolskiej, gdzie zyskały uznanie Kongregacji ds. Biskupów, która dekretem z 22 grudnia 2000 r. udzieliła swego *recognitio*. Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego obowiązują w diecezjach polskich od 28 lutego 2001 r.⁴

Poszukując odpowiedzi na postawione powyżej pytania, przedstawimy najpierw nauczanie II Polskiego Synodu Plenarnego dotyczące tematyki ekologicznej, które można sprowadzić do opisu dwóch postaw wobec środowiska naturalnego: proekologicznej i antyekologicznej. Następnie podjęta zostanie próba oceny tego nauczania, z uwzględnieniem kontekstu polskiego.

² II Polski Synod Plenarny. *Teksty robocze*. Poznań–Warszawa: Pallottinum [1991].

³ II Polski Synod Plenarny. *Projekt dokumentów końcowych Synodu*. „Kurier Synodalny” (wydanie specjalne) 1998 nr 1-2 s. 3-107.

⁴ H. S e w e r y n i a k. *Kościół o sobie samym*. „Wiadomości KAI” Specjalny dodatek z okazji wizyty Jana Pawła II w kraju (27.05.99) nr 21 s. 8; *Dokumenty II Synodu Plenarnego*. „Wiadomości KAI” 1.03.2001 nr 9 s. 8.

I. PROEKOLOGICZNA POSTAWA WOBEC ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Według nauczania II Polskiego Synodu Plenarnego szacunek dla środowiska naturalnego wynika ze świadomości, że zostało ono stworzone przez Boga, a będąc Jego dziełem, jest dobre i wartościowe. Wynika z tego konieczność właściwego korzystania z bogactw środowiska naturalnego, które Stwórca powierzył człowiekowi (Rdz 1, 28). Panowanie nad bytami nieożywionymi oraz istotami żywymi, jakiego Bóg udzielił człowiekowi, nie jest absolutne, lecz musi opierać się na określonych zasadach, które gwarantują nie tylko zachowanie tego środowiska, ale służą pełnemu i wszechstronnemu rozwojowi człowieka⁵

Pierwszą normą obowiązującą człowieka korzystającego z dobrodziejstw środowiska naturalnego jest zasada powszechnego przeznaczenia dóbr. Bóg stwarzając człowieka na swój obraz i podobieństwo uczynił go swoim zastępcą i pozwolił korzystać z dóbr natury, ale pod warunkiem uszanowania woli Bożej w stosunku do nich⁶ Wolą Bożą jest zaś, aby wszyscy ludzie mogli używać bogactw środowiska naturalnego, które zasadniczo należą do wszystkich (KDK 69). Nie można zatem eksploatować środowiska naturalnego bez uwzględnienia dobra innych czy też eliminując ich z dostępu do jego zasobów. Zasada powszechnego przeznaczenia dóbr swoje dopełnienie znajduje w solidarności, kolejnej zasadzie, której musi przestrzegać człowiek w odniesieniu do zasobów środowiska naturalnego. II Polski Synod Plenarny naucza: „Biblijne zasady powszechnego przeznaczenia dóbr oraz solidarności międzyludzkiej domagają się zachowania dla przyszłych pokoleń części zasobów naturalnych oraz bogactw przyrody ożywionej i nieożywionej”⁷ Obie te zasady przypominają o podstawowej równości wszystkich ludzi – nie tylko naszej epoki, ale i przyszłych pokoleń – wobec środków koniecznych do realizacji ich ziemskiego powołania.

⁵ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego*. Warszawa–Poznań: Pallottium 2001 s. 71 nr 16; zob. G. W i t a s z e k. *Kościół wobec ekologii*. ZN KUL 36:1993 nr 1-4 s. 44-46.

⁶ J.-M. A u b e r t. *Jak żyć po chrześcijańsku w XX wieku*. Warszawa: PAX 1986 s. 306-308.

⁷ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego* s. 78 nr 51.

Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego zachęcają do kształtowania proekologicznej postawy względem środowiska naturalnego. Wyraża się ona poprzez prosty styl życia, połączony z szacunkiem dla otaczającego człowieka środowiska⁸. Jest tu więc miejsce na „małą ekologię”, czyli drobne działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego, które może podjąć każdy człowiek w swoim otoczeniu. Wśród tych działań można wymienić najbardziej prozaiczne czynności codzienne, które jednak nie pozostają bez wpływu na stan środowiska naturalnego, np. poszanowanie zieleni, sposób eksploatacji pojazdów, zachowanie się w miejscach rekreacji i wypoczynku oraz oszczędne korzystania z wody czy energii elektrycznej. Działania człowieka w ramach „małej ekologii” nie rozwiążą wprawdzie wszystkich problemów kryzysu ekologicznego, ale wytwarzają właściwą atmosferę i nastawienie oraz przyczyniają się do kształtowania proekologicznej postawy względem środowiska naturalnego⁹.

Ochrona środowiska naturalnego jest w gruncie rzeczy ochroną i troską o człowieka, dlatego mówiąc o kształtowaniu proekologicznej postawy należy zwrócić uwagę na ludzkie zdrowie. Nauczanie II Polskiego Synodu Plenarnego przypomina, że troska o zdrowie wynika z piątego przykazania Bożego, natomiast jej wyrazem jest unikanie wszystkiego, co dla zdrowia jest szkodliwe¹⁰. Różne działania służące ochronie zdrowia oraz unikaniu wszystkiego, co mu się sprzeciwia, zwłaszcza nadużywaniu alkoholu, nikotynizmowi i narkomanii, należy uznać za działania przyczyniające się do kształtowania proekologicznej postawy względem środowiska naturalnego.

Kształtowanie właściwej postawy względem środowiska naturalnego trzeba rozpocząć od wychowanie do wrażliwości ekologicznej¹¹. Zasadniczym problemem jest tutaj uwrażliwienie ludzkiego sumienia, czyli kształtowanie tzw. sumienia ekologicznego, które jest instancją odczytującą ład i porządek w środowisku naturalnym. Proces ten jest niewątpliwie trudny i długofalowy,

⁸ Tamże s. 79 nr 52.

⁹ Zob. Konferencja Episkopatu Polski. *List pasterski na temat ochrony środowiska 2.05.1989 r.* „Pismo Okólne” 22:1989 nr 23 s. 4; S. Zięba. *Wielka nadzieja w małej ekologii*. W: R. Opoka, Wójtowicz, W. Rozadowska, Z. Wróblewski. *Poradnik ekologiczny*. Lublin: Zakład Ekologii Człowieka KUL 1993 s. 83-91

¹⁰ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego* s. 79 nr 53.

¹¹ Tamże s. 78 nr 51; zob. B. Häring. *Frei in Christus. Moraltheologie für die Praxis des christlichen Lebens. Die Verantwortung des Menschen für das Leben*. Freiburg-Basel-Wien: Herder 1981 s. 209-213.

wymagający zaangażowania wszystkich dziedzin życia i sił społecznych¹² Wśród nich decydujące zadanie przypada rodzinie, gdyż jej zaniedbania wychowawcze w tej dziedzinie mogą prowadzić do ukształtowania niewłaściwych, antyekologicznych postaw względem środowiska naturalnego. Także Kościół wydaje się szczególnie powołany do wspierania wszystkich wysiłków skierowanych ku ochronie środowiska, w tym również do wspierania formacji postaw proekologicznych¹³ Może w tym celu wykorzystać wiele sprawdzonych sposobów oddziaływania, wśród których II Polski Synod Plenarny zwraca uwagę zwłaszcza na katechezę¹⁴

Aktywność na rzecz ochrony środowiska naturalnego dotyczy bez wyjątku wszystkich chrześcijan. W sposób szczególny odnosi się jednak do osób świeckich. Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego troskę o środowisko naturalne umieszczają w kontekście zachęty do czynnego zaangażowania się świeckich w działalność polityczną i traktują ją jako element służby człowiekowi i społeczeństwu¹⁵

II. KONSUMPCYJNA POSTAWA WOBEC ŚRODOWISKA NATURALNEGO

W ostatnich dziesięcioleciach zaczęły ujawniać się coraz wyraźniej skutki nieprzemyślanej działalności człowieka, które stanowią zagrożenie dla całego rodzaju ludzkiego. Trudno jednak za taki stan rzeczy obarczać tylko systemy polityczne czy gospodarcze lub gwałtowny rozwój techniki. Pierwszej przyczyny degradacji środowiska naturalnego należy szukać w samym człowieku, którego natura została zraniona przez grzech pierworodny, co może powodo-

¹² M. F i a ł k o w s k i. *Człowiek wobec środowiska naturalnego*. RT 44:1997 z. 6 s. 153-155.

¹³ Zob. J a n P a w e ł II. *Oreǳcie na XXIII Światowy Dzień Pokoju*. „Pokój z Bogiem Stwórcą – pokój z całym stworzeniem” OsRomPol 10:1989 nr 12 bis s. 22.

¹⁴ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego* s. 78 nr 48; zob. M. P r z e c h o w s k i. *Uwagi o udziale katechezy w wychowaniu proekologicznym*. W: *Świadomość i edukacja ekologiczna*. Red. J. M. Dołęga, J. Sandner. Warszawa: ATK 1998 s. 175-179.

¹⁵ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Sól ziemi. Powołanie i postannictwo świeckich* s. 148-149 nr 13.

wać, że czyni on z dóbr materialnych i konsumpcji najważniejsze wartości¹⁶ Nauczanie II Polskiego Synodu Plenarnego dostrzega w postawie konsumpcyjnej zagrożenie dla środowiska naturalnego, a tym samym dla samego człowieka.

Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego opisują człowieka ulegającego postawie konsumpcyjnej jako osobę skupioną wyłącznie na „mieć”, osobę, której głównym celem życiowym jest ciągłe i przesadne pragnienie posiadania i pomnażania lub zastępowania rzeczy materialnych oraz podnoszenie standardu życia. Miarą życiowego sukcesu takiego człowieka jest sukces materialny, a ideałem życiowym – dobrobyt za wszelką cenę. Postawa konsumpcyjna prowadzi do hedonistycznej interpretacji egzystencji człowieka, rodząc indywidualizm, materializm oraz lekceważenie innych, zwłaszcza tych, którzy nie potrafią osiągać sukcesów w pomnażaniu dóbr materialnych¹⁷

Według II Polskiego Synodu Plenarnego postawa konsumpcyjna charakteryzuje się rezygnacją z trudu poszukiwania wartości duchowo-religijnych i zgodnego z nimi życia. Zafascynowanie rzeczami materialnymi powoduje, „że wartość osoby oraz relacji międzyludzkich rozumie się i przeżywa nie według logiki daru i bezinteresowności, lecz według egoistycznej logiki posiadania, a także instrumentalnego stosunku do drugiego człowieka” (PDV 8). Odrzuca się także wszystko co wiąże się z ofiarą, wyrzeczeniem, a ideał ubóstwa staje się w dzisiejszym świecie wartością zdecydowanie niepopularną. Obok tego postawa konsumpcyjna wypiera z człowieka zdolność do kontemplacji i podziwu wobec piękna stworzonego świata¹⁸

Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego zwracają uwagę na rolę środków społecznego przekazu w procesie kształtowania postawy człowieka względem środowiska naturalnego. Niepokojącym zjawiskiem jest rozbudzanie przez specjalistów od reklamy – którymi powoduje chęć zysku – sztucznych potrzeb i tworzenie negatywnych wzorców konsumpcji¹⁹ Tworzony w ten sposób system nacisku psychologicznego i społecznego na konsumenta stwa-

¹⁶ M. F i a ł k o w s k i. *Postawa człowieka wobec środowiska naturalnego*. „Studia Podlaskie” 12:1997 nr 2 s. 140.

¹⁷ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa* s. 18 nr 26.

¹⁸ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Postługa charytatywna Kościoła* s. 223 nr 28; *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* s. 11 nr 42; zob. J. M a r i a ń s k i. *Mieć czy być?* Kraków: UNUM [1997] s. 52-64.

¹⁹ II Polski Synod Plenarny (1991-1999). *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* s. 107 nr 22, s. 111 nr 42; zob. J. M a r i a ń s k i. „Struktury grzechu” w ocenie społecznego nauczania Kościoła. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 1998 s. 81-87

rza potrzebę konsumpcji, nie mającą wiele wspólnego z istotnymi potrzebami materialnymi i kulturalnymi człowieka. Reklamie trzeba przypisać, że artykuły niepotrzebne do życia wydają się niezbędne i wypierają stare, wciąż jeszcze zdadne do użycia (SRS 28). Postawę konsumpcyjną, w świetle nauczania II Polskiego Synodu Plenarnego, należy uznać za antyekologiczną, gdyż nie służy dobru człowieka i jego środowisku, oraz zdecydowanie odrzucić.

III. PRÓBA OCENY

W dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego nie znajdziemy obszer-nych rozważań poświęconych kwestii ekologicznej. Jest to spowodowane cha-akterem tego typu dokumentów. Są one zazwyczaj zwarte i nie zawierają szczegółowych analiz wszystkich zjawisk społecznych. Pomimo to można uznać, że najważniejsze problemy związane z kwestią ekologiczną znalazły odbicie w nauczaniu II Polskiego Synodu Plenarnego. Najwięcej miejsca poświęca jej dokument *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego* (nr 16, 48, 51-53), a pewne elementy problematyki ekologicznej odnajdujemy także w dokumentach: *Sól ziemi. Powołanie i postannictwo świeckich* (nr 13), *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu* (nr 22, 42), *Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji na przelomie II i III Tysiąclecia Chrześcijań-stwa* (nr 26), *Postuga charytatywna Kościoła* (nr 28).

Nauczanie II Polskiego Synodu Plenarnego dotyczące kwestii ekologicznej odwołuje się do nauki Soboru Watykańskiego II i do nauczania Kościoła współczesnego. W tekstach synodalnych podejmujących problematykę ekolo-giczną znajdujemy cytaty lub odnośniki do encyklik i adhortacji papieskich (SRS, ChL, PDV), a także do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*.

Każdy synod, zarówno plenarny, prowincjonalny czy diecezjalny, ma za-troszczyć się o potrzeby duszpasterskie ludu Bożego zamieszkującego odpo-wiednie regiony kościelne, prowincje lub diecezje. Szczególnie ważne jest dostosowanie do konkretnych warunków przepisów i norm Kościoła po-wszechnego. Na płaszczyźnie ustawodawstwa kościelnego każdy region, pro-wincja czy diecezja powinny z jednej strony utrzymywać więź religijno-kultu-rową z Kościołem powszechnym, z drugiej zaś powinny zachować swoje

własne oblicze wiary, swój własny styl życia chrześcijańskiego²⁰ Nauczanie synodalne musi poszukiwać adekwatnej odpowiedzi na wyzwania współczesności, a szczególnie w porę dostrzegać nowe problemy, tendencje i potrzeby pojawiające się w najbliższym środowisku. Zewnętrzne warunki powinny oddziaływać na nauczanie synodalne, a zwłaszcza na podejmowaną problematykę, rozłożenie akcentów czy konkretne propozycje rozwiązań. Należy stwierdzić, że w interesującej nas dziedzinie nauczanie II Polskiego Synodu Plenarnego podjęło wysiłek ukazania kwestii ekologicznej z perspektywy polskiej. Widać to zwłaszcza wtedy, gdy dokumenty synodu zachęcają do „kształtowania kultury prostego stylu życia”, dodając zaraz, że należy podjąć ten wysiłek „pomimo licznych niedostatków, z którymi Polacy borykają się”²¹ Podobny charakter mają wypowiedzi łączące kwestie ekologiczną z przemianami społeczno-gospodarczymi w Polsce.

Dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego uważają odnowę i ochronę środowiska naturalnego za jeden z podstawowych warunków udanej reformy gospodarczej²², a równocześnie przestrzegają przed bezmyślnym lansowaniem modelu życia konsumpcyjnego, które nierzadko towarzyszy obecnym przekształceniom w Polsce²³ Wszystko to pomaga osadzić problemy ekologiczne w polskich realiach – przechodzenia od totalitaryzmu do demokracji, od gospodarki państwowej do rynkowej. Zdaniem A. Delorme fakt, że kryzys ekologiczny został dostrzeżony na Zachodzie, spowodował, iż doświadczenia krajów rozwiniętych i bogatych zbyt łatwo i bezrefleksyjnie przenosi się na kraje byłego bloku komunistycznego. Tymczasem w tych krajach nie wszyscy osiągnęli godziwy poziom życia i dobrobytu, co trzeba uwzględnić formułując rozmaite postulaty proekologiczne²⁴

Problematyka ekologiczna podejmowana przez II Polski Synod Plenarny podlegała pewnej przemianie, którą można dostrzec porównując opublikowane w 1991 r. *Teksty Robocze* tegoż synodu z jego dokumentami końcowymi. Najpierw należy zauważyć zmianę w umiejscowieniu kwestii ekologicznej. W *Tekstach Roboczych* z 1991 r. większa część tej problematyki umieszco-

²⁰ Zob. W. G ó r a l s k i. *Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*. „Prawo Kanoniczne” 31:1988 nr 3-4 s. 35-44; H. S e w e r y n i a k. *Czas synodów?* „Przegląd Powszechny” 1989 nr 7-8 s. 31-43.

²¹ II Polski Synod Plenarny. *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego* s. 78-79 nr 52.

²² Tamże s. 78 nr 51.

²³ II Polski Synod Plenarny. *Postługa charytatywna Kościoła* s. 223 nr 28.

²⁴ A. D e l o r m e. „Konsumpcyjna asceza” a godziwe warunki egzystencji w społeczeństwie postkomunistycznym. „Człowiek i Przyroda” 1996 nr 4 s. 166-175.

na została w dokumencie *Kościół w Polsce wobec problemów kultury* w kontekście kultury fizycznej, spędzania czasu wolnego oraz sportu i turystyki. Pojawia się tutaj motyw szacunku dla przyrody, kontemplacji jej piękna, wdzięczności i troski o jej ochronę²⁵ W ramach tego samego dokumentu znajdujemy fragment, który przypomina, że troska i ochrona środowiska naturalnego jest dla człowieka wierzącego obowiązkiem religijnym, a stosunek do świata przyrody stanowi jedną z miar kultury człowieka, co nakłada obowiązek kształtowania sumienia ekologicznego oraz uwzględnianie problematyki ekologicznej w rachunku sumienia chrześcijanina²⁶ Postulat troski o zdrowie, zwłaszcza w kontekście narastających postaw przeciwnych życiu, nałogów i upowszechniania się postawy konsumpcyjnej, odnajdujemy w dokumencie *Formacja postaw moralnych w narodzie*²⁷

W projekcie dokumentów końcowym II Polskiego Synodu Plenarnego przeważa tematyka poruszająca kwestie związane z postawą konsumpcyjną. Umieszczono ją zasadniczo w podobnym kontekście jak w dokumencie końcowym omawianego synodu²⁸ Mniej uwagi poświęcono elementom proekologicznej postawy względem środowiska naturalnego, które możemy odnaleźć dopiero w dokumencie finalnym. Wszystko wskazuje na to, że istotne elementy „kwestii ekologicznej” zostały umieszczone w dokumentach końcowych II Polskiego Synodu Plenarnego w ostatniej fazie ich powstawania.

Analizując problematykę ochrony środowiska w punkcie wyjściowym II Polskiego Synodu Plenarnego, w *Projekcie dokumentów końcowych* oraz w dokumencie finalnym można powiedzieć, że problematyka ta ulegała pogłębieniu, a umieszczenie jej istotnych elementów w ramach dokumentu końcowego *Kościół wobec życia społeczno-gospodarczego* umożliwiło ukazanie kwestii ekologicznej w perspektywie dynamicznych przemian politycznych, społecznych i gospodarczych, dokonujących się w Polsce po 1989 r. Taką perspektywę można uznać za bliższą nauczaniu współczesnego Kościoła.

²⁵ II Polski Synod Plenarny. *Teksty robocze. Kościół w Polsce wobec problemów kultury* s. 325 nr 45-46.

²⁶ Tamże s. 326 nr 48.

²⁷ II Polski Synod Plenarny. *Teksty robocze. Formacja postaw moralnych w narodzie* s. 383-386 nr 12, 15, 18; s. 395 nr 38.

²⁸ Zob. np. *Projekt dokumentów końcowych Synodu. Potrzeba i zadania nowej ewangelizacji dla Kościoła w Polsce na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa* nr 25 s. 8; *Życie społeczno-gospodarcze (z uwzględnieniem ekologii i zdrowia)* nr 5 s. 35-36; *Ewangelizacja kultury i mass mediów* nr 22, 24 s. 49; *Postługa charytatywna Kościoła* nr 35 s. 94.

*

Przeprowadzona analiza wykazała, że w dokumentach II Polskiego Synodu Plenarnego znalazła się problematyka ekologiczna. Jest ona osadzona nie tylko w nauczaniu współczesnego Kościoła, przejmując z niego najważniejsze wątki i ujęcia, ale można także dostrzec wysiłek II Polskiego Synodu Plenarnego do osadzenia kwestii ekologicznej w realiach trwającej od przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych transformacji systemowej w Polsce. Wydaje się, że przed Kościołem w Polsce stoi teraz zadanie popularyzowania ekologicznej doktryny Kościoła, a także – co wydaje się jeszcze trudniejsze – przekładanie jej na praktyczną działalność wierzących.

BIBLIOGRAFIA

- A u b e r t J.-M.: Jak żyć po chrześcijańsku w XX wieku. Warszawa: PAX 1986.
- D e l o r m e A.: „Konsumpcyjna asceza” a godziwe warunki egzystencji w społeczeństwie postkomunistycznym. „Człowiek i Przyroda” 1996 nr 4 s. 165-177.
- Dokumenty II Synodu Plenarnego. „Wiadomości KAI” 1.03.2001 nr 9 s. 8-10.
- F i a ł k o w s k i M.: Człowiek wobec środowiska naturalnego. RT 44:1997 z. 6 s. 151-160.
- F i a ł k o w s k i M.: Postawa człowieka wobec środowiska naturalnego. „Studia Podlaskie” 12:1997 nr 2 s. 139-150.
- F i l i p i a k M.: O ochronie życia i środowiska naturalnego. Bibliografia wypowiedzi Jana Pawła II 1978-1993. „Ethos” 7:1994 nr 1-2 s. 325-332.
- G ó r a l s k i W.: Instytucja synodu w Kodeksie Prawa Kanonicznego Jana Pawła II. „Prawo Kanoniczne” 31:1988 nr 3-4 s. 35-44.
- H ä r i n g B.: Frei in Christus. Moraltheologie für die Praxis des christlichen Lebens. Die Verantwortung des Menschen für das Leben. Freiburg–Basel–Wien: Herder 1981.
- J a n P a w e ł II: Encyklika o Odkupicielu człowieka *Redemptor hominis* (4.03.1979 r.). W: Encykliki Ojca św. Jana Pawła II. T. 1. Red. S. Małysiak. Kraków: Wyd. Św. Stanisława B. M. i Wyd. M [1996] s. 1-53.
- J a n P a w e ł II: Encyklika z okazji dwudziestej rocznicy ogłoszenia *Populorum progressio Sollicitudo rei socialis* (30.12.1987 r.). W: Encykliki Ojca św. Jana Pawła II. T. 1. Red. S. Małysiak. Kraków: Wyd. Św. Stanisława B. M. i Wyd. M [1996] s. 319-376.
- J a n P a w e ł II: Encyklika w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum Centesimus annus* (1.05.1991 r.). W: Encykliki Ojca św. Jana Pawła II. T. 2. Red. S. Małysiak. Kraków: Wyd. Św. Stanisława B. M. i Wyd. M [1996] s. 461-530.

- J a n P a w e ł II: Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae* (25.03.1995 r.). W: Encykliki Ojca św. Jana Pawła II. T. 2. Red. S. Małysiak. Kraków: Wyd. Św. Stanisława B. M. i Wyd. M [1996] s. 639-752.
- J a n P a w e ł II: Adhortacja apostolska o powołaniu i misji świeckich w Kościele dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II *Christifideles laici* (30.12.1988 r.). W: Adhortacje Ojca św. Jana Pawła II. T. 1. Red. S. Małysiak. Kraków: Wyd. Św. Stanisława B. M. i Wyd. M [1996] s. 269-377.
- J a n P a w e ł II: Adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie *Pastores dabo vobis* (25.03.1992 r.). W: Adhortacje Ojca św. Jana Pawła II. T. 2. Red. S. Małysiak. Kraków: Wyd. Św. Stanisława B. M. i Wyd. M [1996] s. 407-538.
- J a n P a w e ł II: Kodeks Prawa Kanonicznego. Poznań: Pallottinum 1984.
- J a n P a w e ł II: Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju. „Pokój z Bogiem Stwórcą – pokój z całym stworzeniem” *OsRomPol* 10:1989 nr 12 bis. s. 21-22.
- Katechizm Kościoła Katolickiego (1.10.1992 r.). Poznań: Pallottinum 1994.
- Konferencja Episkopatu Polski: List pasterski na temat ochrony środowiska 2.05.1989 r. „Pismo Okólne” 22:1989 nr 23 s. 1-4.
- M a r i a ń s k i J.: Mieć czy być? Kraków: UNUM [1997].
- M a r i a ń s k i J.: „Struktury grzechu” w ocenie społecznego nauczania Kościoła. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy 1998.
- II Polski Synod Plenarny (1991-1999). Warszawa–Poznań: Pallottium 2001.
- II Polski Synod Plenarny. Projekt dokumentów końcowych Synodu. „Kurier Synodalny” (wydanie specjalne) 1998 nr 1-2 s. 3-107.
- II Polski Synod Plenarny. Teksty robocze. Poznań–Warszawa: Pallottium [1991].
- P r z e c h o w s k i M.: Uwagi o udziale katechezy w wychowaniu proekologicznym. W: Świadomość i edukacja ekologiczna. Red. J. M. Dołęga, J. Sandner. Warszawa: ATK 1998 s. 175-179.
- S e w e r y n i a k H.: Czas synodów? „Przegląd Powszechny” 1989 nr 7-8 s. 31-43.
- S e w e r y n i a k H.: Kościół o sobie samym. „Wiadomości KAI” Specjalny dodatek z okazji wizyty Jana Pawła II w kraju. 27.05.99 r. nr 21 s. 8-10.
- S k o w r o ń s k i A.: „Kwestia ekologiczna” w nauczaniu Jana Pawła II. W: Ochrona środowiska w filozofii i teologii. Red. J. M. Dołęga, J. W. Czartoszewski. Warszawa: ATK 1999 s. 284-287
- Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst polski. Poznań: Pallottinum 1986³
- S z k l a r c z y k B.: Paweł VI i Stolica Apostolska o ochronie środowiska. „Materiały Problemowe” 12:1978 nr 4 s. 94-103.
- W i t a s z e k G.: Kościół wobec ekologii. *ZN KUL* 36:1993 nr 1-4 s. 43-56.
- Z i ę b a S.: Wielka nadzieja w małej ekologii. W: R. O p o k a W ó j t o w i c z, W R o z w a d o w s k a, Z. W r ó b l e w s k i. Poradnik ekologiczny. Lublin: Zakład Ekologii Człowieka KUL 1993 s. 83-91.

THE ECOLOGICAL ISSUE IN THE DOCUMENTS
OF THE II POLISH PLENARY SYNOD (1991-1999)

S u m m a r y

The article discusses the ecological problems in the documents of II Polish Plenary Synod (1991-1999). Protection of the natural environment and the ecological crisis should be considered one of the most characteristic phenomena of the beginning of the 21st century. The scale of both this phenomenon and its consequences, that finally affect man, make one perceive the ecological issue as one of the greatest challenges facing humanity as well as the Church. The contemporary Church's preaching treats the ecological issue as a sign of the time and perceives it first of all in moral terms. In the light of this the question seems justified, what sensitivity to the discussed problems is displayed by the teaching of II Polish Plenary Synod. The teaching may be reduced to showing two opposite attitudes: a pro-ecological one that is recommended to the faithful in Poland; and an anti-ecological, that is consumption attitude, that is negatively appraised by the Synod.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: ekologia, kryzys ekologiczny, ochrona środowiska naturalnego, postawa konsumpcyjna, synod plenarny.

Key words: ecology, ecological crisis, protection of the natural environment, consumption attitude, plenary synod.